

Олег Білянський

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЛЬЩІ: ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ (1989–1997 РР.)

У статті проаналізовано особливості та основні тенденції процесу підготовки й ухвалення Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 р.

Ключові слова: Польща, Конституція, Конституційний закон, Конституційна Комісія, законодавство, референдум.

Актуальність теми пов'язана з теоретичною і практичною значущістю вивчення досвіду провідних країн світу, що стосується різних аспектів та особливостей перебігу конституційного процесу в цих країнах. Адже знаємо, що наявність в будь-якій державі Конституції, приписи якої ефективно регулюють всі сторони суспільного й політичного життя, є необхідною умовою, можна сказати навіть своєрідним “стовпом”, для існування незалежної, суверенної та правової держави. На даному історичному етапі розвитку можна буквально на пальцях перерахувати кількість високорозвинутих світових держав. Більшість, а це близько 200 країн, відносяться до тих політичних державних утворень, які перебувають в статусі “держави, що розвиваються” та “держави з низьким рівнем розвитку”. Саме тому для суспільств, які вже стали на шлях розвитку, й тим, які намагаються це зробити, життєво необхідним є досвід держав-лідерів щодо впровадження в життя демократичних принципів, суть і зміст яких закладені в основоположних законах – Конституціях. Для нашого дослідження ми обрали Республіку Польща, суспільство якої ще перебуває в стадії розвитку, проте вже надзвичайно швидкими темпами, долаючи всі перешкоди, наближається до заповітного світового п'єдесталу – “високорозвинутої держави”. Варто також зазначити, що Польща вже є неформальним лідером регіону Центрально-Східної Європи. Свідченням цього є набуття членства в НАТО (12 березня 1999 р.) та ЄС (1 травня 2004 р.). Разом з тим, надзвичайно цікавим й необхідним з історичного погляду є спроба прослідкувати й простежити конституційний процес Республіки Польща так званого “перехідного періоду”, починаючи від “демократичної революції” лютого-квітня 1989 р. й закінчуючи датою ухвалення нової Конституції Республіки Польща (2 квітня 1997 р.). Адже саме в період, окреслений згаданими хронологічними межами, відбувалося становлення Польської держави після майже 40-річної залежності від комуністичної й тоталітарної ідеології Радянського Союзу. Тут слід взяти до уваги ще й те, що нове відродження держави розпочиналося в умовах хронічної затьяжної кризи, супроводжувалось застосуванням певною мірою екстремальних методів формування нової моделі державного устрою, надмірним радикалізмом, заангажованістю й схематизмом, а часто і банальною політичною безграмотністю. Тому, на нашу думку, актуальним є виокремлення з перипетій подій обраного періоду дослідження тих моментів, які зможуть дати цілісну й всеохоплюючу картину перебігу процесу підготовки Конституції Польщі. Адже Основний Закон держави твориться не в один день. Формування проекту останнього проходить довгий період, в процесі якого до його основних пунктів вносяться зміни та поправки, приймаються допоміжні закони й відбувається їхнє обговорення в вищих органах влади, здійснюється “боротьба” між різними політичними і громадськими організаціями. Все вище згадане вносить свої “нюанси” до Конституції, відбиваючись в змісті її норм. Окрім загальних історичних явищ, необхідних для розуміння суті конституційного процесу як такого, більшою мірою свою увагу ми звернули на огляд приписів ухвалених Конституцій, Конституційних Постанов й Законів та їх особливе значення для конституційного процесу як окремих структурних компонентів.

Незважаючи на особливу актуальність даного дослідження, варто зауважити, що дослідницькі напрацювання історичної науки у сфері зазначеної проблематики не є настільки

грунтовними та системними. Проте, все ж таки можна назвати декілька відомих польських та українських науковців, які досить плідно працюють в даному напрямку. Зокрема, вагоме значення для розвитку польської історичної науки в цілому, а в підготовці нашого дослідження зокрема, має праця А. Айненкеля “Польські Конституції в історичному розвитку 1791–1997 рр.” [1], в якій автор простежив процеси створення Конституцій Польської держави та здійснив аналіз окремих й найбільш важливих нормативних приписів Конституційних Законів. Також слід виокремити праці істориків, в яких здійснюється всеохоплюючий й комплексний аналіз конституційного процесу досліджуваного періоду. До числа таких слід віднести колосальну роботу польського науковця В. Рошковського “Історія Польщі (1914–2001)” [2], яка стала своєрідним “наріжним каменем” для дослідників історії Польщі. Не оминули своєю увагою загальних аспектів окресленої проблеми й українські дослідники. Найбільш значущі та дискусійні питання знайшли своє відображення у монографіях Л. Зашкільняка [3], В. Ярового [4], М. Кріля [5], А. Ткачука [6].

Зародження конституційного процесу в Польщі розпочинається в кінці XVIII ст. Всім відома Конституція 3 травня 1791 р., в основі якої лежав принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, проголошену французьким просвітителем Ш. Л. Монтеск'є. Найбільшим чином процес творення основоположних законів Польської держави проявив себе в XX ст. В даному випадку варто згадати Конституцію від 17 березня 1921 р., Малу Конституцію “про устрій та вищі органи державної влади” від 19 лютого 1947 р., а також Конституцію Польської Народної Республіки (ПНР) від 22 липня 1952 р. Остання, згідно з комуністичною практикою, була повністю розроблена за взірцем Конституції СРСР. Згідно її приписів, на території ПНР запроваджувався тоталітарний режим, але більш “ліберальніший”, ніж в СРСР. Проте, як і в східного сусіда, будь-який вияв опозиційного руху знищувався, а державою керувала тільки одна політична партія – Польська об'єднана робітничая партія (ПОРП). Майже 40 років, якщо не рахувати поправки до Конституції 1976 р., згідно з якими було ліквідовано повіти і збільшено кількість воєводств до 49 (з метою обмеження автономії воєводських секретарів ПОРП) [7, с. 183], поляки жили, керуючись Законом 1952 р. Але в суспільстві вже назривала необхідність змін, які в повній мірі проявили себе в кінці 80-х рр. XX ст.

На пленумі ЦК ПОРП (січень 1989 р.) керівництво ПОРП визнало “необхідність і можливість залучення до політичної системи конструктивної опозиції”. За словами секретаря ЦК ПОРП М. Ожеховського, “тільки після певного часу ми почали віддавати собі звіт, що не можна змінити економічну систему без зміни системи політичної, заснованої на керівній ролі однієї партії” [8, с. 51]. Кульмінацією подій стала так звана “демократична революція” 1989 р., яка, як зауважує І. Сініцина, – була першою революцією такого типу в Центральній і Східній Європі [9, с. 14]. Вона стала можливою завдяки договору за “Круглим столом”, який проходив у лютому-квітні 1989 р. за участю представників правлячої коаліції, “Солідарності”, Загально-польської угоди профспілок та римо-католицької церкви (всього в переговорах брало участь 56 осіб) [5, с. 129]. Зокрема, у прийнятому 5 квітня 1989 р. документі (“Позиція з питань політичних реформ”) було встановлено, що одним із завдань парламенту повинно бути “створення нової, демократичної конституції...” [1, с. 371]. У ті часи цей документ називали “Договірною Конституцією”.

Завдяки зміні політичної ситуації в державі та результатам парламентських виборів 1989 р., стала можливою також зміна й конституційного ладу. 29 грудня 1989 р. сейм ухвалив внести 15 поправок до Конституції, згідно з якими ПНР фактично припиняла своє “існування” [2, с. 408]. З тексту Основного Закону було вилучено комуністичну атрибутику: держава отримала назву “Республіка Польща” (РП), вилучені записи про керівну роль ПОРП, дружбу з СРСР, соціалістичне господарство і соціалізм. Польща визначалася як права демократична держава, в якій влада належить народу і здійснюється через її представників, обраних до сейму, сенату й територіальних самоврядних органів (ст. 2–3) [10]. Було підтверджено принцип політичного плюралізму (ст. 4), який допускав необмежені можливості створення політичних партій й громадських організацій у рамках конституційного устрою.

Після “перших демократичних виборів” [11] до польського парламенту надія на швидке прийняття нової Конституції Польщі не здійснилась, оскільки жодна політична сила не мала домінуючого становища в парламенті й не хотіла йти на компроміс у цьому питанні з іншими політичними силами [6]. Наслідком такої ситуації стала поява Конституційного Закону “Про відносини між законодавчою та виконавчою владами Республіки Польща та про місцеве самоврядування” від 17 жовтня 1992 р. [12] і Конституційних положень, залишених чинними на підставі статті 77 Конституційного Закону від 17 жовтня 1992 р. “Про відносини між законодавчою та виконавчою владами Республіки Польща та про місцеве самоврядування”, які скасовують Конституцію Республіки Польща від 22 липня 1952 р. [13, с. 233–265].

Конституційний Акт від 17 жовтня 1992 р. складається з шістьох розділів: 1 – Загальні засади, 2 – Сейм та Сенат, 3 – Президент Республіки Польща, 4 – Рада Міністрів Республіки Польща (Уряд), 5 – Місцеве самоврядування, 6 – Тимчасові та прикінцеві положення. Найбільше уваги в змісті акту присвячено парламенту (24 статті), майже стільки ж Президентові Республіки Польща (23 статті) та уряду (19 статей) [14]. Основним завданням даного документу стало визначення правових основ існування країни на перехідному періоді, щоб правові та економічні реформи в країні проходили конституційним шляхом.

Поляки не зупинились на прийнятті Малої Конституції, тому конституційний процес отримав своє продовження. 23 квітня 1992 р. Національні Збори ухвалили Закон про порядок підготовки і ухвалення Конституції Республіки Польща, який, завдяки своїм нормам (13 статей), що базувалися на основоположних приписах законодавства Польської держави, отримав статус Конституційного. Зокрема, на основі тексту статті 1 останнього здійснюється регламентація загального порядку всіх дій, спрямованих на підготовку Основного Закону держави. Так, в статті 1 (пункт 1) зазначається, що: “Конституцію Республіки Польща, ухвалену через з’єднані в Національні збори Сейм і Сенат, приймає Народ шляхом Конституційного референдуму” [15].

У свою чергу, згідно приписів статей 2–13 відбувається докладне і поетапне визначення всієї процедури розгляду і прийняття нової Конституції. Так, право законодавчої ініціативи щодо винесення на розгляд Конституційної Комісії проекту Основного Закону надається: власне Конституційній Комісії (склад – 56 членів, з яких 46 вибраних із сейму і 10 із сенату), групі членів Національних Зборів (56 осіб), Президентові Республіки Польща (ст. 2). Наступними своїми приписами закон встановлював порядок складання заяв й необхідну більшість для прийняття рішень. На будь-якому етапі створення акту на основі подання Конституційної Комісії Національні Збори зобов’язані були провести обговорення щодо найбільш основоположних та вибраних Комісією конституційних питань (ст. 2, пункт 2, 3). Після прийняття через Конституційну Комісію однорідного тексту проекту Конституції, обговорення його змісту відбувалося під час засідання парламенту, який, – як зазначається в законі – “може відхилити проект Конституції або направити до Конституційної Комісії” (ст. 6). З тексту закону також випливає, що законодавець врахував можливість неприйняття поданого на розгляд Зборів проекту в першому читанні. Саме тому законом була передбачена необхідність другого і третього читання. У другому читанні підставою обговорення був загальний проект Конституції, в процесі якого до змісту останнього вносилися поправки (по необхідності) (ст. 7). В разі неухвалення Основного Закону на цьому етапі передбачалося, з метою додаткового опрацювання, його повернення на додатковий розгляд Конституційної Комісії (ст. 7, пункт 4). Прийняття змін, а також ухвалення самої Конституції у другому читанні здійснювалося більшістю 2/3 голосів в присутності щонайменше загальної половини із числа членів Національних Зборів (ст. 7, пункт 3). В разі ухвалення в другому читанні Закону його текст передається Президентові Республіки Польща, який впродовж 60 днів з дня прийняття останнього повинен підписати документ (ст. 8, пункт 2). Якщо Глава держави заявить про необхідність внесення змін до тексту Основного Закону, то він переходить в стадію третього читання, в ході якого відбувається його ухвалення більшістю 2/3 голосів в присутності щонайменше загальної половини із числа членів парламенту (ст. 8, пункт 3). Прийнятий в таких спосіб Закон виноситься на всенародний референдум (ст. 9). У випадку

його схвалення громадянами держави Президент зобов'язаний підписати і опублікувати текст нової Конституції в офіційних державних виданнях (ст. 11) [15].

Скликана на підставі ухвалення Закону від 23 квітня 1992 р. Конституційна Комісія, на розгляд якої було представлено сім проектів, не змогла ефективно виконувати свої обов'язки. Тому що вже 1 червня 1993 р. "...для подолання надмірної роздробленості партійної системи і посилення власних прав напередодні виборів президента..." [16, с. 51] відбувся розпуск парламенту Л. Валенсою і призначення нових виборів на 19 вересня 1993 р.

Не змінили ситуацію й самі парламентські вибори, в результаті яких перемогу здобули Союз демократичної лівіці (СЛД) і Польська селянська партія (ПСП), які в сумі отримали 303 мандати з 460. Рівень представництва правих і правоцентристських угруповань був набагато нижчим. Зокрема, дрібні партії, що вийшли з "Солідарності" й виступили на виборах в сейм самостійно, не зуміли подолати бар'єр. Перемога СДЛ і ПСП свідчила про певне поліпшення настроїв в суспільстві [4, с. 309]. Це в свою чергу викликало заяви громадськості, що парламент не може представляти інтереси всіх громадян Польщі. Така ситуація спричинилася до зміни складу й роботи скликаної із числа цих Національних Зборів Конституційної Комісії. Зокрема, статут останньої передбачав, що в роботі Комісії, окрім представників парламентських груп, можуть брати участь представники різних, не представлених в сеймі і сенаті, політичних сил [1, с. 372].

Спробою вирішення проблеми підготовки тексту Основного Закону став проект Президента РП, що ґрунтувався на можливості визнання за групою громадян (100 тис. чол.), права на складання власного проекту Конституції. Але даний законопроект Глави держави було відхилено через сейм. Своє продовження згаданий акт отримав в прийнятті наступного Конституційного Закону від 22 квітня 1994 р., в статті 1 якого зазначалось, що "в Конституційному законі від 23 квітня 1992 р. про порядок приготування і ухвалення Конституції Республіки Польща...", вводяться наступні зміни: окрім членів сейму і сенату, Президента Республіки Польща та Конституційної Комісії, "...законодавча ініціатива щодо подання проекту нової Конституції надається групі громадян, проект яких підтримали 500000 осіб, які володіють виборчим правом до сейму" (ст. 1, пункт 2а 1). Проте здійснення згаданої ініціативи було можливим лише протягом 3 місяців з дня опублікування закону (ст. 1, пункт 2а 2). Укладачі закону потурбувалися також про порядок й достовірність формування відповідних списків осіб, які будуть підтримувати згадані вище проекти. Зокрема, до заяви проекту Конституції додається достовірна інформація, яка стосується імен, прізвищ, року народження, адреси й телефонів, номерів паспорту осіб, які його підтримують, власноручний підпис. Також, на кожній стороні списку повинна бути розміщена замітка: "Я надаю підтримку проекту Конституції Республіки Польща, винесеній на розгляд групою громадян, уповноваженим яких є ..." (ст. 1, пункт 2б 2). В разі виникнення сумнівів Конституційної Комісії щодо правильності формування списків, члени останньої можуть звернутися до Державної Виборчої Комісії або Верховного Суду з проханням підтвердити чи спростувати достовірність представленого до проекту Конституції списку осіб, які його підтримують (ст. 1, пункт 2б 4, 5). Разом з тим в законі від 22 квітня 1994 р. (ст. 1, пункт 2с 1), як і в законі від 23 квітня 1992 р. (ст. 9), зазначається, що: "принципи, на які повинна спиратися Конституція, можуть бути винесені на референдум" [17].

На підставі рішень закону від 22 квітня 1994 р. Конституційна Комісія прийняла до розгляду представлений Незалежною самоврядною професійною спілкою (НСПС) "Солідарність" громадянський Проект Конституції РП. Проте під час наступних засідань Національних Зборів було вирішено розглядати винятково текст разом з поправками, внесеними Конституційною Комісією. А це означало, що проект "Солідарності" не буде розглянутий під час голосування [1, с. 372–373].

Протягом двох років з дня прийняття останнього Конституційного закону тривали дискусії та обговорення в Національних Зборах по формуванню однорідного проекту нової Конституції. В своїй початковій версії він нараховував 215 статей. Дискусія над остаточною версією основоположного Закону тривала від вересня до грудня 1996 р. А вже 22 березня

1997 р. Національні Збори ухвалили проект нової Конституції. “за” проголосували 461 член палат, “проти” – 63. Двома днями пізніше внесено на розгляд 41 поправку Президента, з яких прийнято 31. 2 квітня 1997 р. в третьому читанні парламент величезною більшістю 451 проти 40 прийняв текст Основного Закону держави [3, с. 683].

В цей же день (2 квітня 1997 р.) була оприлюднена постанова Президента Республіки Польща А. Квасневського щодо необхідності проведення майбутнього Конституційного референдуму (25 травня 1997 р.), в процесі якого громадяни Польщі повинні були дати свою відповідь на запитання: “Чи підтримуєте Ви Конституцію Республіки Польща, прийняту Народними Зборами від 2 квітня 1997 р.?” [18]. Додатком до змісту згаданого закону вносився “Календар справ, пов’язаних із проведенням Конституційного референдуму 25 травня 1997 року”. Згідно приписам останнього, від 2 квітня по 25 травня 1997 р. на території Республіки Польща та за її межами здійснювалися відповідні дії щодо підготовки до референдуму спеціальних виборчих органів, складання списків виборців, проведення роз’яснювальних робіт з громадськістю та забезпечення всебічності й відкритості процесу голосування.

Згідно із згаданою постановою 25 травня 1997 р. при явці виборців 42,86 % (52,77 % – за, 45,89 % – проти) відбулося волевиявлення громадян Польщі [19, с. 288]. В свою чергу 16 липня А. Квасневський підписав Конституцію й вона стала чинною з 17 жовтня 1997 р.

Основний Закон складається з 13 розділів і 273 статей, які чітко регулюють розподіл влади на законодавчу (Національні збори) в особі сейму (460 послів) і сенату (100 послів), виконавчу (Президент і Рада міністрів) та судову влади та окреслюють функціонування територіального самоврядування, демократичні права громадян. Польща визначена як “демократична правова держава, яка реалізує засади соціальної справедливості” (ст. 2). Розділ II (ст. 30–81) докладно визначає особисті, політичні, економічні, соціальні й культурні права громадян, “засновані на природній і незнищенній гідності людини” (ст. 30), а ст. 35 гарантує національним та етнічним меншинам свободу збереження і розвитку власної мови, звичаїв, традицій і культури. Конституція передбачає проведення загального референдуму з особливо важливих державних питань (ст. 125). У ситуаціях, що загрожують безпеці держави, (ст. 228–234) передбачена можливість запровадження надзвичайного стану [20].

Підсумовуючи вище сказане, варто відзначити, що перебіг конституційного процесу в Республіці Польща у 1989–1997 рр. мав наступні особливості:

- початки конституційності сягають коренями ще кінця XVIII ст., що дало змогу полякам в певній мірі скористатися досвідом минулих поколінь щодо різних можливостей творення Конституційних Законів та впровадження їх в життя відповідно до історичної доби, політичних поглядів та переконань;

- поштовхом до відродження конституційної традиції були рішення “Круглого столу”, згідно з якими де-факто відбулася декларація її продовження як такої, та закладалося підґрунтя для ефективного перебігу розвитку цього процесу в майбутньому;

- Польща вибрала шлях до нової Конституції через схвалення тимчасового Основного Закону, так званої Малої Конституції від 17 жовтня 1992 р., вважаючи, що пізніше прийняття остаточного його варіанту дозволить врахувати всі позитивні надбання перехідного періоду і уникнути можливих помилок;

- наявність конституційно-визначеного порядку та процедури прийняття Конституції, чого не було на попередніх історичних етапах творення Польської держави. В даному випадку маються на увазі Конституційні Закони від 23 квітня 1992 р. та від 24 квітня 1994 р. про порядок підготовки і ухвалення Конституції Республіки Польща, приписами яких якісно регламентувалися умови та етапи здійснення конституційної ініціативи, права та обов’язки сторін конституційного процесу, методи опрацювання та внесення коректив під час розгляду проектів Основного Закону та необхідна кількість голосів членів Національних Зборів для прийняття як окремих поправок, так і цілісного документа. Тим самим, законодавець, відрегулювавши основні та необхідні аспекти процесу формування фундаментальних

законодавчих норм нової Конституції, унеможливив вплив будь-яких іншорідних чинників на його перебіг й появу незрозумілих для його суті речей;

– кінцевим результатом всіх намагань поляків, пов'язаних з необхідністю укладення демократичної Конституції, що була б основою Польської правової держави, став прийнятий 2 квітня 1997 р. Національними Зборами основоположний Конституційний Закон, визнаний світовою спільнотою як один з найдемократичніших в світі. Саме завдяки підтримці польським суспільством змісту і суті останнього (свідченням цього є референдум 25 травня 1997 р.), беззаперечному підпорядкуванню поляків букві Конституції 1997 р. та дотриманню й виконанню обов'язків, декларованих нею, Республіка Польща займає чільне місце серед провідних держав світу як в економічному, так і в політичному вимірі.

Список використаних джерел

1. *Ajnenkiel A.* Konstytucje Polski w rozwoju dziejowym 1791-1997 / Andrzej Ajnenkiel. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza RYTM, 2001. – 416 s. 2. *Roszkowski W.* Historia Polski (1914-2001) / W. Roszkowski. – Warszawa, 2003. – 496 s. 3. *Зашкільняк Л. О.* Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с. 4. *Яровий В.* Історія західних і південних слов'ян у ХХ ст.: Курс лекцій : [навч. посібник] / Валерій Яровий. – К. : Либідь, 1996. – 416 с. 5. *Кріль М. М.* Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) ; [навч. посібник] / М. М. Кріль. – К. : Знання, 2008. – 284 с. 6. *Ткачук А.* Як приймати нову Конституцію України / Анатолій Ткачук. – Режим доступу: <http://www.spa.ukma.kiev.ua/konst/article.php?story =20070926234603972&mode=print> 7. *Дильонгова Г.* Історія Польщі 1795-1990 / Ганна Дильонгова ; [пер. з пол. М. Кірсенка]. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. – 239 с. 8. *Трубишков В.* Крах “операції Полонія”, 1980-1981 рр. / Вадим Трубишков ; [пер. з 2., доп. рос. вид.] – К. : Політвидав України, 1987. – 237 с. 9. *Восточная Европа: двадцать лет спустя* / [матеріали “круглого стола” підготував к печати Н. И. Бухарин] // Новая и новейшая история. – 2009. – № 6. – С. 3–31. 10. *Ustawa z dnia 29 grudnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 1989, nr. 75, poz. 444. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19890750444> 11. *Зінчук В.* Лех Валенса: “Міг донині бути президентом, але я вірив у демократію” / В. Зінчук. – Режим доступу: <http://www.yabluko.org.ua/yabl-sgi/view.cgi?golos/3037080404> 12. *Мироненко А.* Конституційний трибунал Польщі як один из претворяющих в жизнь мирную трансформацию общественного строя республики / Александр Мироненко. – Режим доступу: <http://ru.zib.com.ua/article/1167403545888/> 13. *Конституційні Положення, залишені чинними на підставі статті 77 Конституційного Закону від 17 жовтня 1992 р. “Про відносини між законодавчою та виконавчою владою Республіки Польща та про місцеве самоврядування”, які скасовують Конституцію Республіки Польща від 22 липня 1952 р.* // Конституції нових держав Європи та Азії / [упорядник С. Головатий]. – К. : 1996. – С. 252–264. 14. *Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym* // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 1992, nr. 84, poz. 426. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19920840426> 15. *Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1992 r. o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 1992, nr. 67, poz. 336 i 337. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19920670336> 16. *Майорова О. Н.* Эволюция партийной системы в постсоциалистической Польше / О. Н. Майорова // Славяноведение. – 2004. – № 3. – С. 47–58. 17. *Ustawa konstytucyjna z dnia 22 kwietnia 1994 r. o zmianie ustawy konstytucyjnej o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 1994, nr. 61, poz. 251. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19940610251> 18. *Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w sprawie przeprowadzenia referendum konstytucyjnego* // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 1997, nr. 31, poz. 174. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970310174> 19. *Газін В. П.* Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2002 роки) ; [навч. посібник] / В. П. Газін, С. А. Копилов. – К. : Либідь, 2004. – 624 с. 20. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 1997, nr. 78, poz. 483. – Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>

Олег Билянський

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРОЦЕССА В ПОЛЬШЕ: ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ (1989–1997 ГГ.)

В статье проанализированы особенности и основные тенденции процесса подготовки и принятия Конституции Республики Польша от 2 апреля 1997 г.

Ключевые слова: Польша, Конституция, Конституционный закон, Конституционная Комиссия, законодательство, референдум.

Oleg Bilyanskyy

THE MAIN TENDENCIES OF CONSTITUTIONAL PROCESS ARE IN POLAND IN 1989–1997: LEGISLATIVE ASPECT

Features and basic tendencies of process of preparation are analysed in the article and acceptance of Constitution of Republic Poland from April, 2 in 1997.

Key words: Poland, Constitution, Constitutional law Constitutional Commission, legislation, referendum.